

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/meu.2024.51.0.5111>

УДК 339.942(477-192.7)
JEL F02, F55, R10

РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙНИХ ФОРМ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Степан Васьків

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
79008, м. Львів, пр. Свободи, 18
e-mail: stepan.vaskiv@lnu.edu.ua;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3781-2822>*

Анотація. *Нові реалії економічного розвитку прикордонних регіонів України в умовах війни, розробка і реалізація планів повоєнного відновлення, ухвалення нового законодавства з питань міжнародної територіальної співпраці потребують теоретичного переосмислення та трансформації інституційних механізмів розвитку транскордонного співробітництва в Україні.*

Метою статті є визначення основних тенденцій розвитку інституційних форм транскордонного співробітництва у контексті реалізації євроінтеграційного вектора та умов воєнного часу в Україні. У дослідженні використано методи абстрагування, аналізу і синтезу у висвітленні сутності поняття «інституційний механізм», історичний і логічний методи – в обґрунтуванні актуальності трансформації інституційного механізму міжнародної територіальної співпраці в умовах воєнного часу та євроінтеграції, порівняльного аналізу – у характеристиці інституційних форм транскордонного співробітництва, особливостей різноманітних форм об'єднань єврорегіонального співробітництва.

Розкрито зміст дефініції «інституційний механізм» та обґрунтована актуальність трансформації інституційного забезпечення транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграції. Визначено основні інституційні форми транскордонного співробітництва, охарактеризовано засади та особливості їх функціонування з урахуванням геополітичних, адміністративних, функціональних критеріїв. Розкрито зміст та особливості різноманітних форм об'єднань єврорегіонального співробітництва для забезпечення цілей та підвищення ефективності транскордонного співробітництва. Сформульовано висновок про те, що нові організаційні форми транскордонного співробітництва в Україні, передбачені законодавством, можуть стати потужною інституційною базою для розширення участі органів місцевого самоврядування та інших учасників у процесах євроінтеграції, використанні фінансових ресурсів європейських і міжнародних фондів.

Ключові слова: інституційний механізм, транскордонне співробітництво, форми транскордонного співробітництва, євро регіон, об'єднання євро регіонального співробітництва, європейське об'єднання територіального співробітництва.

Постановка проблеми. Євроінтеграційний курс України в сучасних реаліях актуалізує ринкові процеси взаємовідносин у прикордонних регіонах та визначає їх як один із напрямів інтеграції економіки країни в європейський економічний простір. Угода про Асоціацію України стає основою для розвитку двосторонньої співпраці на засадах концепції транскордонного співробітництва. Розвиток транскордонного співробітництва, в межах якого поглиблюються інтенсивні та багаторівневі взаємозв'язки між його учасниками, формування механізмів для їх реалізації стає актуальним об'єктом наукових досліджень.

Реалізація двосторонніх взаємозв'язків у межах транскордонного співробітництва забезпечується інституційними механізмами, які змінюються та коригуються відповідно до норм, вимог і нормативів кожної з країн - партнерів. Інституційні механізми формування та розвитку транскордонного співробітництва займають особливе місце у міжнародній територіальній співпраці, що зумовлене різноманітністю умов і напрямів діяльності його учасників. Трансформація існуючих та виникнення нових інституційних форм супроводжується дією сукупності чинників, серед яких – історико-культурні та правові засади розвитку міжнародного співробітництва, ступінь інтеграції економіки країни у глобальний економічний простір, особливості економічного устрою країни – партнера тощо.

Науковою проблемою, яка розглядається у статті, є визначення стратегічних векторів змін і трансформації механізмів інституційного забезпечення розвитку транскордонного співробітництва як інструменту забезпечення економічної безпеки регіонів України, виходячи з пріоритетів післявоєнної відбудови, євроінтеграційних процесів та цілей сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика інституційного забезпечення розвитку транскордонного співробітництва найбільш повно висвітлена у наукових працях таких вітчизняних і закордонних вчених як З.С. Варналій [1], Н.А. Мікула [2], В.В. Засадко [2], Я.А. Жаліло [4], М.Портер [6], В.Бріку [8], В.В. Химинець та ін.

Незважаючи на численні публікації з економіко-правових, соціокультурних, безпекових аспектів транскордонного співробітництва, нові реалії економічного розвитку прикордонних регіонів в умовах воєнного стану, розробка і реалізації планів повоєнного відновлення в Україні, ухвалення нового законодавства з питань міжтериторіального співробітництва потребують теоретичного переосмислення інституційного забезпечення та трансформації інституційних механізмів розвитку транскордонного співробітництва.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення основних тенденцій та особливостей розвитку інституційних форм транскордонного співробітництва України в умовах воєнного часу та реалізації євроінтеграційного вектора.

Методи дослідження. У дослідженні використано методи абстрагування, аналізу і синтезу – у висвітленні сутності дефініції «інституційний механізм», історичний і логічний методи – в обґрунтуванні актуальності трансформації інституційного механізму транскордонного співробітництва в умовах воєнного часу та євроінтеграції, порівняльного аналізу – у характеристиці інституційних форм транскордонного

співробітництва, особливостей різноманітних форм об'єднань єврорегіонального співробітництва.

Виклад основного матеріалу. Реалізуючи державну стратегію регіонального розвитку, Україна намагається підвищити рівень економічної безпеки прикордонних регіонів, опираючись на тривалу та багатосторонню співпрацю з іноземними партнерами через систему інституцій. Досягнути цього можна шляхом розвитку різноманітних форми міжнародної територіальної співпраці, однією з яких є транскордонне співробітництво (далі – ТКС).

Враховуючи зміни, пов'язані з інтеграцією української економіки у світовий економічний простір, проблеми вдосконалення зовнішньоекономічних зв'язків, зміни кон'юнктури глобального ринку, виникає необхідність пошуку нових, більш дієвих форм міжнародного співробітництва, механізмів його інституційного забезпечення.

У своїх дослідженнях З. Варналій [1, с.3 - 11] актуалізує проблему повноти структури інституційного забезпечення розвитку транскордонного співробітництва, через що виникає комплекс проблем при його реалізації. Зокрема, різновекторні підходи у трактуванні певних нормативних положень міністерствами, відомствами й органами місцевого самоврядування, неповного виконання чинних нормативно-правових актів та державних програм розвитку ТКС, зберігається практика впливу зі сторони державної адміністрації на розвиток регіону через його участь у транскордонному співробітництві, низький рівень залученості зі сторони органів місцевого самоврядування до розвитку та реалізації інструментів сприяння розвитку ТКС.

Н.А. Мікула звертає увагу на низький рівень ефективності використовуваних організаційно - інституційних механізмів розвитку ТКС, що породжує необхідність їх багатовекторного дослідження та оцінки через сукупність напрямів їх взаємодії, форм та систем взаємодії [2].

Дослідник В.В. Химинець для більшої результативності процесів ТКС пропонує нові підходи у інституційно - організаційних формах для збалансування інтересів розвитку регіону, імплементації програмних завдань регіонального розвитку, посилюючи тим самим роль регіонів у межах транскордонного співробітництва та залучаючи ресурси університетів, науково-дослідних інституцій тощо [11].

На основі вивчення визначених вище підходів авторське розуміння інституційного забезпечення розвитку транскордонного співробітництва полягає у його трактування як системи інтересів, цінностей, законів, інших нормативно-правових актів, інституцій та механізмів що визначають взаємодію суб'єктів співробітництва на міжнародному, національному, регіональному та локальних рівнях.

Транскордонне співробітництво є дієвим інструментом розвитку прикордонних регіонів, тому важливо через нормативно-правову базу та інші складові його інституційного забезпечення, кращі міжнародні та європейські практики, формувати основу для його ефективної реалізації в Україні.

Відповідно до чинної нормативно-правової бази в Україні інституційно-організаційними формами реалізації транскордонного співробітництва є:

- єврорегіон;
- об'єднання єврорегіонального співробітництва;
- європейське об'єднання територіального співробітництва
- інші органи (рис.1).

Єврорегіон вважається історично першою формою ТКС. Вперше єврорегіон було створено у Західній Європі муніципалітетами на кордоні між Німеччиною та

Нідерландами з метою розвитку співробітництва в економічній, соціальній, екологічній, науковій та ін. Сферах [4, с. 28 - 31].

Рис.1. Інституційно-організаційні форми транскордонного співробітництва України

Джерело: побудовано за [3]

Сьогодні в Україні сформувалась уніфікована система управління транскордонним простором – єврорегіони, які охоплюють всі прикордонні області по периметру державного кордону. В системі регіонального управління вони повинні повністю взяти на себе координацію розвитку транскордонних регіонів і забезпечити їх конкурентоспроможність не лише у внутрішньодержавному, а й у глобальному просторах.

Законом України «Про міжнародне територіальне співробітництво України» визначено зміст дефініції «єврорегіон», як різновид інституції міжнародного територіального співробітництва, що утворюється відповідно до двосторонньої або багатосторонньої угоди про співробітництво з метою встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних та інших відносин між суб'єктами і учасниками транскордонного співробітництва України та іноземних держав [3].

Необхідно відзначити особливості, які визначають інституційно- організаційну форму транскордонного співробітництва «єврорегіон» :

- географічна: єврорегіон – це географічно визначена певна територія;
- політична: певна частина території регіону (як єврорегіону) функціонує у правовому полі країн, що мають спільні кордони;
- адміністративна: єврорегіон формують прикордонні території країн, які мають спільний кордон;
- функціональна – за рівним ієрархічної структури єврорегіон є найвищою організаційною формою транскордонного співробітництва [5, с. 63 - 68].

Наступним рівнем інституційного забезпечення транскордонного співробітництва є об'єднання єврорегіонального співробітництва (далі – ОЕС). Статтею 13 Закону України «Про міжнародне територіальне співробітництво України» визначено, що об'єднання єврорегіонального співробітництва на території України утворюється засновниками на підставі угоди про утворення та діє відповідно до його статуту, який є складовою частиною такої угоди, може мати, крім засновників, інших членів, що вступили до такого об'єднання у порядку, встановленому його статутом та законом, утворюється в організаційно-правовій формі непідприємницького товариства.

Основними характеристиками об'єднання євро регіонального співробітництва є такі:

- статус юридичної особи, яка не здійснює комерційну діяльність;
- неприбутковість;
- інструмент Ради Європи;
- членами ОЕС є об'єднані територіальні громади та їх представництва, місцеві органи виконавчої влади, держави-члени Ради Європи, які діють задля задоволення потреб та загальних інтересів населення і не займаються комерційною чи виробничою діяльністю;
- реєстрація в країнах, які є членом Ради Європи.

Дієвим механізмом транскордонного співробітництва епохи глобалізації у межах об'єднання євро регіонального співробітництва є гнучкі форми об'єднань для досягнення і посилення результативності його діяльності (табл.1).

Таблиця 1

Форми об'єднань євро регіонального співробітництва *

Форма	Характеристика
Транскордонний кластер	форма інтеграції незалежних компаній та інституцій, які спеціалізуються у певних взаємопов'язаних галузях та сконцентровані на суміжних територіях двох і більше сусідніх країн
Транскордонний індустріальний парк	створюється і функціонує на підставі міжнародного договору України, який укладається між урядами держав або уповноваженими ними ініціаторами створення
Транскордонне партнерство	формується на добровільній співпраці між кількома громадами прикордонних регіонів через їх представницькі органи, органів місцевої виконавчої влади, громадських об'єднань, фізичних або юридичних осіб прикордонних регіонів, яка закріплена умовами договору, для реалізації спільних програм, проєктів, що мають на меті вирішити соціальні, культурні, наукові та освітні завдання
Транскордонні угоди	угода між територіальними громадами, їх представницькими органами або їх об'єднаннями, місцевими органами виконавчої влади України та відповідними органами влади сусідніх держав у межах своєї компетенції, встановленої чинним законодавством України, яка регламентує правові, організаційні, економічні та інші аспекти цього співробітництва
Транскордонні проєкти	система заходів, спрямованих на досягнення певної мети, що має транскордонний ефект, упродовж визначеного проміжку часу, із визначеними обсягами та джерелами фінансування. Для отримання фінансової підтримки кожен проєкт повинен продемонструвати сильний транскордонний вплив на прикордонну територію і її мешканців
Клондайкінг	це співпраця прикордонних регіонів у морських водах з метою промислу морепродуктів у відкритому водному просторі
Транскордонна торгівля	Торговельні відносини між резидентами прикордонних регіонів та країн, що мають спільні кордони

* Складено автором на основі [6, 7, 8, 9]

Сучасні реалії формують підстави для розвитку особливої інституційно- організаційної форми транскордонного співробітництва, якою є європейське об'єднання територіального співробітництва (ЄОТС). Відповідно до законодавчої бази Європейське об'єднання територіального співробітництва утворюється з метою економічного, соціального, територіального співробітництва між членами, включаючи один або декілька напрямів міжтериторіального, транскордонного, транснаціонального співробітництва.

Суб'єктами Європейського об'єднання територіального співробітництва є об'єднанням суб'єктів ТКС України та відповідних суб'єктів сусідніх держав зі статусом юридичної особи відповідно до національного законодавства держави на території якої є його місце знаходження.

Засновниками та/або членами ЄОТС можуть бути такі самі суб'єкти ТКС – територіальні громади в особі їх представницьких органів та їх об'єднань, місцеві органи виконавчої влади різних сусідніх держав, які мають належні повноваження згідно з національним законодавством.

Водночас українським суб'єктам ТКС важливо звернути увагу на те, що їхніми закордонними партнерами будуть територіальні громади та відповідні органи влади лише держав – членів ЄС, які межують з Україною. Статтею 14 Закону України «Про міжнародне територіальне співробітництво» встановлено, що ЄОТС має статус юридичної особи та утворюється відповідно до національного законодавства держави – члена ЄС, на території якої він знаходиться. Проте законодавство України під час його діяльності не повинно порушуватися.

Основним видом діяльності ЄОТС є реалізація спільних транскордонних ініціатив, заходів, проектів, програм і стратегій ТКС. Особливу увагу слід звернути на те, що ця діяльність виконується за фінансової та експертної підтримки ЄС через Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський соціальний фонд та/або Фонд згуртування, Європейський інструмент сусідства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Активізація процесів інституційних змін у межах транскордонного співробітництва забезпечить для прикордонних регіонів України можливості для економічного та соціального розвитку. Проте досягнення високих результатів не можливе без узгодженого та інтегрованого відповідно до законодавчої бази країн- партнерів розвитку механізмів інституційного забезпечення міжнародної територіальної співпраці прикордонних регіонів. Актуалізація та адаптація таких механізмів відповідно до потенціалу прикордонного регіону є завданням загальнодержавного рівня.

Перспективами подальших досліджень є оцінка та порівняльний аналіз соціально-економічної ефективності розвитку транскордонного співробітництва прикордонних регіонів України з урахуванням його інституційних форм, можливостей і ризиків.

1. Варналій З.С., Білик Р.Р. Інституційні засади та організаційні механізми політики регіонального розвитку: завдання реформ європейського зразка. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2014. Вип. 3(107). С. 3–11.
2. Мікула Н.А., Засадко В.В. Транскордонне співробітництво України в контексті євроінтеграції : монографія. Київ : НІСД, 2014. 316 с.
3. Закон України «Про міжнародне територіальне співробітництво» від 24.04.2024 № 3668-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-IX#Text> (дата звернення 01.06.2024).
4. Жаліло Я. А. Інституційні механізми активізації синергії транскордонної співпраці на кордоні Україна – ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Випуск 38. 2021 р. С.28 - 34.
5. Літвін Л. А. Функціонування єврорегіонів як складова реалізації національних інтересів. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса*, Сер.: Політичні науки. 2019 р. с. 63 - 68.
6. Porter M. E. *Clusters and the New Economics of Competition* / Michael E. Porter. – Кембридж: Harvard Business Review, 1998. 16 с.

7. Про індустріальні парки. Закон України від 21 червня 2012 року, № 5018-VI. Законодавство України. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text> (дата звернення 15.06.2024).
8. Bricout V. *Industrial Park Governance: The Vital Cog for Success*. URL: https://www.adlittle.com/sites/default/files/viewpoints/ADL_2014_IndustrialParkGovernance.pdf (дата звернення 01.06.2024).
9. Павліха, Н. В., Корнелюк, О. А. *Активізація транскордонного співробітництва міських поселень: монографія*. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 212 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/18484> (дата звернення 01.06.2024).
10. Пархомчук О. С. Коппель О. А. Транскордонне співробітництво та міжнародні відносини в Європі. *Науковий журнал «Політикус»*. 2024. Вип. 2. С.170-173.
11. Химинець В.В., Головка А.А., Мірус О.І. Транскордонне співробітництво як інструмент місцевого та регіонального розвитку : аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2021. 47 с.

References

1. Varnalii Z.S., Bilyk R.R. (2014) Instytutsiini zasady ta orhanizatsiini mekhanizmy polityky rehionalnoho rozvytku: zavdannia reform yevropeiskoho zrazka [Institutional foundations and organizational mechanisms of regional development policy: tasks of reforms of the European model]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy - Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*. Vol. 3(107). pp. 3–11.
2. Mikula N.A., Zasadko V.V. (2014). *Transkordonne spivrobitnytstvo Ukrainy v konteksti yevrointehratsii : monohrafiia* [Cross-border cooperation of Ukraine in the context of European integration: monograph]. Kyiv : NISD, 316 p. (in Ukrainian).
3. Zakon Ukrainy «Pro mizhnarodne terytorialne spivrobitnytstvo» vid 24.04.2024 № 3668-IX [About international territorial cooperation]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-IX#Text> (accessed June 01, 2024).
4. Zhalilo Ya. A. (2021). Instytutsiini mekhanizmy aktyvizatsii synerhii transkordonnoi spivpratsi na kordoni Ukraina – YeS [Institutional mechanisms for activating the synergy of cross-border cooperation on the Ukraine-EU border]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo - Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: International economic relations and the world economy*. Vol. 38. pp.28 - 34.
5. Litvin L. A. (2019). Funktsionuvannia yevrorehioniv yak skladova realizatsii natsionalnykh interesiv [The functioning of Euroregions as a component of the realization of national interests]. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylii Stusa-Bulletin of the Donetsk National University named after Vasyl Stus*. Ser.: Politychni nauky. s. 63 – 68.
6. Porter M. E. (1998). Clusters and the New Economics of Competition / Michael E. Porter. – Kembrydzh: Harvard Business Review. 16 s. (in English).
7. Zakon Ukrainy «Pro industrialni parky» vid 21 chervnia 2012 roku, № 5018-VI [About industrial parks]. Zakonodavstvo Ukrainy. Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text> (accessed June 01, 2024).
8. Bricout V. (2014). *Industrial Park Governance: The Vital Cog for Success*. Retrieved from: https://www.adlittle.com/sites/default/files/viewpoints/ADL_2014_IndustrialParkGovernance.pdf (accessed June 01, 2024). (in English).
9. Pavlikha, N. V., Korneliuk, O. A. (2019). *Aktyvizatsiia transkordonnoho spivrobitnytstva miskykh poselen: monohrafiia*. [Activation of cross-border cooperation of urban settlements: monograph]. Skhidnoevropeyskyi natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky. Lutsk: Vezha-Druk, 212 s. Retrieved from: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/18484> (accessed June 01, 2024). (in Ukrainian).

10. Parkhomchuk, O. S. Koppel, O. A. (2024) Transkordonne spivrobitnytstvo ta mizhnarodni vidnosyny v Yevropi [Cross-border cooperation and international relations in Europe]. *Naukovyi zhurnal «Politykus» - Scientific journal «POLITYCUS»*. Issue 2. pp.170-173.
11. Khymynets V.V., Holovka A.A., Mirus O.I. (2021) Transkordonne spivrobitnytstvo yak instrument mistsevoho ta rehionalnoho rozvytku : analitychna dopovid [Cross-border cooperation as a tool of local and regional development: analytical report]. Kyiv: NISD, 47p.

THE DEVELOPMENT OF CROSS-BORDER COOPERATION INSTITUTIONAL FORMS UNDER THE EUROPEAN INTEGRATION VECTOR OF UKRAINE

Stepan Vaskiv

*Ivan Franko National University of Lviv,
18 Svoboda Ave., Lviv, 79008*

e-mail: stepan.vaskiv@lnu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3781-2822>

Abstract. The new realities of economic development in Ukraine's border regions amid the ongoing war, implementation of post-war recovery plans, and the adoption of new legislation on international territorial cooperation require a theoretical rethinking and transformation of the institutional mechanisms of cross-border cooperation development in Ukraine.

This article aims to identify the main trends in developing institutional forms of cross-border cooperation within Ukraine's European integration trajectory and wartime conditions. The study employs methods of abstraction, analysis, and synthesis to elucidate the concept of "institutional mechanism," and historical and logical methods to substantiate the relevance of transforming the institutional mechanism of international territorial cooperation under wartime conditions and European integration. Comparative analysis is also utilized to characterize the institutional forms of cross-border cooperation and the specific features of various Euroregional cooperation associations.

The article explores the definition of the "institutional mechanism" and substantiates the relevance of transforming the institutional framework of cross-border cooperation in the context of European integration. The main institutional forms of cross-border cooperation are identified, and the principles and features of their functioning are characterized considering geopolitical, administrative, and functional criteria. Additionally, the content and specific features of various forms of Euroregional cooperation associations aimed at ensuring the objectives and enhancing the effectiveness of cross-border cooperation are discussed.

The conclusion is formulated that new organizational forms of cross-border cooperation in Ukraine, provided for by legislation, can become a powerful institutional basis for expanding the participation of local governments and other participants in the processes of European integration, and the use of financial resources of European and international funds.

Keywords: institutional mechanism, cross-border cooperation, forms of cross-border cooperation, Euroregion, association of Euroregional cooperation, European association of territorial cooperation.

Стаття надійшла до редколегії 03.06.2024

Прийнята до друку 13.06.2024